

Cristina TUDOR
(Universitatea de Vest
din Timișoara)

**Viorel Țigu, pictor și restaurator
de biserici. Formarea sa
profesională și activitatea
desfășurată în domeniul artei
religioase ortodoxe române
din Banat în perioada 1950-1960**

Abstract: (Viorel Țigu, church painter and restorer. Professional apprenticeship and activity in the field of Romanian Orthodox religious art in Banat during 1950-1960). This study presents the life and activity of Viorel Țigu, who was a historian, researcher, painter and restorer of churches. His artistic apprenticeship was undertaken during the communist period, but he continued his activity after 1989. Viorel Țigu exceeded the limits set by the regime, participating intensely in the conservation, restoration and enrichment of the cultural heritage of Banat and Transylvania and beyond. He dedicated himself from an early age to artistic activity, restoring and painting numerous places of worship. He was a follower of the sacred observance of the tradition of the Romanian Orthodox Church, of Christian dogma, of theological teaching, but he remained open to creation and innovation. The material captures stories about his family, childhood, adolescence and years of study. Viorel Țigu met prominent personalities in the religious art field, managing at the same time to build a beautiful career in a regime full of oppressors.

Keywords *Viorel Țigu, artist, communist period, restoration, church painting.*

Rezumat: Studiul prezintă viața și activitatea lui Viorel Țigu, care a fost istoric, cercetător, pictor și restaurator de biserici. Formarea sa artistică a fost întreprinsă în perioada comunistă, dar și-a continuat activitatea și după 1989. Viorel Țigu a depășit limitele trasate de regim, participând intens la conservarea, restaurarea și îmbogățirea patrimoniului cultural al spațiului bănățean și transilvănean și nu numai. S-a dedicat de timpuriu activității artistice, restaurând și pictând numeroase lăcașuri de cult. A fost adeptul respectării cu sfințenie a tradiției Bisericii Ortodoxe Române, a dogmei creștine, a învățăturii teologice, însă a rămas deschis în fața creației și inovației. Materialul surprinde relatări despre familie, copilărie, adolescență și ani de studiu. Viorel Țigu a cunoscut personalități marcante din domeniul artei religioase, reușind, în același timp, să își construiască o carieră frumoasă într-un regim încărcat de opreliști.

Cuvinte-cheie: *Viorel Țigu, artist, perioada comunistă, restaurare, pictură bisericească.*

Viorel Țigu a fost artist, cercetător de artă, istoric și un veritabil colecționar de artă. În calitatea sa de muzeograf, a reușit, prin implicarea lui, să salveze obiecte artistice valoroase din spațiul bănățean. În acest demers s-a bucurat de sprijinul ierarhilor Bisericii Ortodoxe Române, în special al Mitropolitului Nicolae Corneanu. Astfel a contribuit la îmbogățirea colecției de artă veche religioasă ortodoxă a Banatului.

Viorel Țigu a deținut o arhivă impresionantă privind lucrările de pictură religioasă desfășurate în parohiile protopopiatelor din Mitropolia Banatului, precum și copii după planurile sau schițele arhitecților, întocmite pentru lucrări de consolidare, restaurare sau construire de biserici, în care a fost și el implicat.

Acest istoric, cercetător, pictor și restaurator a depășit limitele trasate de regimul comunist, participând intens la conservarea, restaurarea și îmbogățirea patrimoniului cultural al spațiului bănățean și transilvănean și nu numai. S-a dedicat de timpuriu activității artistice, restaurând și pictând numeroase lăcașuri de cult. A fost adeptul respectării cu sfințenie a tradiției Bisericii Ortodoxe Române, a dogmei creștine, a învățaturii teologice, însă a rămas deschis în fața creației și inovației (Țigu 1973, 675-678). Latura artistică a lui Viorel Țigu a depășit domeniul teologiei, deși recunoaște că studiile de teologie l-au ajutat în activitatea artistică desfășurată.

I-a fost dat să cunoască personalități marcante din domeniul artei religioase, reușind, în același timp, să își construiască o carieră frumoasă într-un regim încărcat de opreliști.

Instaurarea comunismului în România i-a marcat copilăria. Mulți membri și apropiați ai familiei sale au ajuns în închisorile comuniste, unii chiar la Canalul Dunăre-Marea Neagră. Tatăl său a făcut 5 ani de închisoare, deoarece a avut curajul să întrebe, cu ocazia alegerilor din 19 noiembrie 1946, unde sunt cele două voturi, al său și al soției, pentru PNT, astfel recunoscând că a votat cu „Ochiul”, simbolul electoral al PNT. Atitudinea acestuia a fost interpretată ca o reacție de sfidare și nesupunere în fața noului regim. În localitatea unde părinții pictorului Viorel Țigu au votat, „Soarele”, adică Blocul Partidelor Democratice, a câștigat alegerile, numărătoreea voturilor nu a adus niciun vot partidelor istorice, însă, cu certitudine, au existat și alți votanți ai partidelor istorice ale căror voturi au fost făcute dispărute.

Contactul cu asprimea regimului comunist, arestarea tatălui și ce a urmat imediat avea să-i schimbe traiectoria vieții. Urmarea cursurilor Facultății de Teologie, printre puținele facultăți care i-au deschis porțile după condamnarea tatălui, i-a îndreptat pașii spre domeniul artei religioase. Acest nou drum avea să îi aducă totuși mari satisfacții profesionale.

Viorel Gheorghe Țigu s-a născut la 29 decembrie 1934 în localitatea Vladimirescu din județul Arad, iar școala elementară a urmat-o la Covăsânț (Negriță 2009, 267).

A absolvit în anul 1952 Liceul „Moise Nicoară” din Arad, care în perioada interbelică a funcționat ca liceu românesc de băieți. Acest liceu este recunoscut pentru meritele de a fi contribuit la formarea unor oameni cu puternice deprinderi morale și profesionale. Liceul a constituit pentru Viorel Țigu o etapă esențială în formarea sa profesională. Pictorul își amintește că imediat după absolvirea liceului a trebuit să meargă în armată la Uricani.

În 1953, la un an de la absolvirea liceului, s-a înscris la Institutul Teologic Universitar din Sibiu, la inițiativa lui Andrei Magieru, Episcopul Aradului, pe care a

absolvit-o în anul 1958 (Arhiva personală a restauratorului Viorel Țigu, fond *Documente– acte de studii*, 1960-1978).

În perioada studenției a muncit, avea nevoie de bani, o parte a banilor câștigați îi trimitea mamei sale, restul banilor îi folosea pentru plata studiilor și pentru asigurarea necesităților zilnice. Plătea studiile, deoarece a refuzat să dea în scris că dorește să îmbrățișeze cariera de preot, spunând că aceasta era o condiție obligatorie pentru scutirea de la plata studiilor teologice. A ales o cale mai dificilă, nu și-a dorit obligații sau să ajungă să profeseze o meserie fără plăcere. A avut mereu convingerea că preoția necesită chemare, că exercitarea calității de preot presupune mai mult decât absolvirea unor studii superioare, fiind nevoie de dăruire și har. Așa a ajuns să încarce vagoane cu cartofi în gară, mod prin care a câștigat bani pentru studii și a putut să își ajute familia. Din cauza opreliștilor regimului, a problemelor familiei cu autoritățile comuniste, drumul său spre studiu și spre clădirea unei cariere s-a dovedit a fi anevoios.

Pasiunea față de pictura religioasă nu a îmbrățișat-o în anii studenției, ci prin contactul pe care l-a avut cu pictorul Anastase Demian, care în această perioadă a pictat, însoțit de o echipă de ucenici, Catedrala Veche din Arad. Acest lucru se petrecea în anii **1957-1959, Anastase Demian**, dedicat picturii monumentaliste, a executat pictura interioară a bisericii, sub directa implicare a Episcopului Andrei Magieru.

Anastase Demian pictase și Catedrala Ortodoxă din Timișoara. Uluit și pătruns privea măiestria operei acestui mare artist, felul în care maestrul Demian mănuiua pensula, cum îmbina culorile, fiind cunoscut pentru coloristica deosebit de potrivită și bine aleasă pe care o îmbina în picturile sale. Apelând la modele tradiționale, folosindu-se de cunoștințele vaste în domeniul teologiei, fiind un bun cunoscător al Bibliei și al temelor biblice, al iconografiei bizantine, al normelor canonice ortodoxe, al Erminiei, Demian a făcut din Catedrala din Arad un monument valoros de artă religioasă.

Viorel Țigu recunoaște că a fost impresionat de talentul, cunoștințele și naturalețea maestrului Demian. După ce ore întregi privise rezultatele muncii pictorului Demian, sfătuit de persoane din echipa maestrului, dar și de preotul pictor Liviu Tulcan, s-a înscris la cursurile de pictură bisericească ale Comisiei de Pictură Bisericească din cadrul Patriarhiei Române.

În acea perioadă, după cum își amintește pictorul restaurator, Comisia de Pictură Bisericească îl avea ca secretar pe Dimitrie Dimitriov, iar asistentă era Puia Hortensia Masichievici, specialistă în gravură în linoleum. Aici a deprins tainele picturii religioase ortodoxe, a acumulat cunoștințe pe care ulterior le-a folosit în activitatea artistică desfășurată. Meticulos, perseverent, conștiincios și muncitor, a reușit să depășească obstacolele regimului comunist și, cel mai important, a reușit să facă ceea ce i-a plăcut.

Tratând cu respect cultura spațiului bănățean, și-a exercitat influența și a participat direct la demersurile artistice din acele vremuri (Țigu 1969, 437-438). L-am simțit aproape de cultura și arta religioasă, dornic să revină pe schele, dorindu-și să-și aducă aportul la restaurarea lăcașurilor de cult. Viorel Țigu impresiona prin spiritul

activ și liber ce îl degaja în jurul său, prin deschiderea la noutate, reușind în permanență să stârnească conștient curiozități datorită experienței profesionale pe care a acumulat-o.

Viorel Țigu a absolvit Facultatea de Teologie de la Sibiu, a fost licențiat al Facultății de Arte Plastice de la Timișoara (1965) și al Facultății de Istorie de la Cluj (1970). Și-a susținut doctoratul în Istoria Artelor în anul 1977, conducător de doctorat fiind academicianul Virgil Vătășianu (Arhiva personală a restauratorului Viorel Țigu, fond *Documente – Acte de studii*, 1965-1977).

În teza de doctorat a tratat pictura icoanelor pe lemn din Banat din secolele XVII-XVIII (Arhiva personală a restauratorului Viorel Țigu, fond *Documente – Referatul prezentat la susținerea tezei de doctorat a domnului Viorel Țigu*, semnat de I. D. Suciuc, 1977). Viorel Țigu a obținut autorizația de pictor bisericesc pentru parohiile ortodoxe de categoria a-II-a și a-III-a, prin care putea executa lucrări de pictură murală și de restaurare (Arhiva personală a restauratorului Viorel Țigu, fond *Documente – Autorizația de pictor nr. 207/13.01.1982*). În ședința din 30 ianuarie 1989, ca urmare a examenului susținut în cadrul Comisiei de Pictură Bisericească, Patriarhul Teoctist a aprobat calificarea lui Viorel Țigu ca pictor restaurator de monumente de epocă (Arhiva personală a restauratorului Viorel Țigu, fond *Documente – Informarea nr. 881 a Administrației Patriarhale - Comisia de pictură bisericească*, semnată de consilierul administrativ preot Constantin Popescu, 07 februarie 1989).

Viorel Țigu a făcut parte, în calitate de istoric de artă, din Subcomisia de Etnografie din cadrul Bazei de cercetări științifice din Timișoara a Academiei Republicii Socialiste România (Arhiva personală a restauratorului Viorel Țigu, fond *Documente – Adeverința nr. 113 eliberată de Academia Republicii Socialiste România – Baza de cercetări științifice Timișoara*, semnată de directorul filialei Timișoara a Academiei Române, academician Dan Mateescu, 24 martie 1979). În referatul privind propunerea de acordare a unui premiu al Academiei Republicii Socialiste România pentru lucrarea „Criptografie și istorie – contribuții privind tezaurul de la Sănnicolau Mare”, elaborată de Viorel Țigu, la rubrica „Date despre autor” sunt consemnate următoarele informații privind activitatea acestuia:

Istoric de artă; pictor restaurator; cercetător științific; peste 80 de lucrări științifice elaborate, din care 2 cărți publicate; are lucrări publicate și în străinătate; muncă de cercetare și restaurare în Iugoslavia și Grecia (Athos); doctor în științe istorice; vicepreședinte al Subcomisiei de etnografie din cadrul Bazei de cercetări științifice din Timișoara a Academiei Republicii Socialiste România; fără apartenență politică. (Arhiva personală a restauratorului Viorel Țigu, fond *Documente – Referat pentru acordarea unui premiu al Academiei Republicii Socialiste România*, semnat de președintele Subcomisiei de etnografie, lector universitar Deliu Petroiu, Timișoara, 15 februarie 1984).

Viorel Țigu a îndeplinit și calitatea de reprezentant al județelor Arad și Hunedoara în cadrul Comisiei Naționale de Artă Plastică Religioasă – restaurare și pictură, din cadrul Uniunii Artiștilor Plastici din România (Arhiva personală a

restauratorului Viorel Țigu, fond *Documente – Recomandarea artistei plastice magister Dorina Petrone*, semnată de Viorel Țigu, Arad, noiembrie 1995). Invitația de a participa, în calitate de specialist, ca reprezentant al Comisiei Naționale de Artă Plastică Religioasă, înființată la data de 17.11.1994, i-a fost adresată de Uniunea Artiștilor Plastici din România (Arhiva personală a restauratorului Viorel Țigu, fond *Documente – Adresa nr. 6806 a Uniunii Artiștilor Plastici din România*, semnată de președintele Nicolae Aurel Alexi, 13 decembrie 1994).

A desfășurat o intensă activitate de cercetare, o parte din cercetările sale s-au concretizat în lucrări publicate, mai multe volume și peste 150 de studii și articole de specialitate. De-a lungul timpului, Viorel Țigu, profesional, a parcurs mai multe etape, a fost muzeograf, pictor și restaurator de artă veche și cercetător. Cea mai mare parte a vieții sale a dedicat-o restaurării picturilor bisericești, executând lucrări în câteva țări, printre care România, Grecia și Serbia. A executat lucrări de curățare, împropățare a culorilor, restaurare și conservare în tehnicile artistice: frescă, ulei pe zid, ulei pe pânză, ulei pe lemn, tempera pe zid și tempera pe lemn. Executa injectări cu caseină, consolida sau decapa fresca, restaura mozaic. Executa și suprafețe cu foiță de aur și schlagmetal, restaurări ancadrame, stucaturi, muluri și ornamentații în relief, cât și straturi de lemn, marmură și piatră artificială.

„Am început să restaurez biserici acum 44 de ani”, a afirmat Viorel Țigu într-un material din 2006 (Ghinea 2006, 12). I-a avut ca profesori mentori pe Iulian Toader senior, pe graficianul Marcel Olinescu, pe marele pictor Gheorghe Vânătoru, reprezentanții neoimpresionismului și pe mulți alții. Viorel Țigu avea să afirme:

Culmea ironiei, mi-am început cariera de restaurator cu ... pictura bisericii din Pogănești, din părțile Banatului, prilej cu care am aflat că între partea teoretică învățată la școală și cea practică este un drum lung. Fiecare biserică are propria personalitate. Însă formarea mea o datorez celor opt ani în care am pictat biserici din Iugoslavia – în Banatul Sârbesc, la Vârșeț, Deliblata și Panciova, dar și la Muzeul Patriarhiei Sârbe din Belgrad, la Muzeul Matica Srpska din Novi Sad. (Ghinea 2006, 12).

Viorel Țigu aprecia că una din cele mai mari realizări profesionale a fost pictura mănăstirii sârbești Hilandar de pe Muntele Athos, primind în semn de recunoștință pentru lucrarea sa o Diplomă de excelență. Până în anul 2006, Viorel Țigu a pictat și a restaurat monumente istorice din Banat, peste 15.000 de metri pătrați. Cele mai însemnate lucrări ale sale au fost: Catedrala Veche din Arad, biserica din Deliblata și Biserica cu două turnuri din Lugoj (Ghinea 2006, 12-13).

Referitor la reușitele sale profesionale cu care se mândrea, Viorel Țigu avea să afirme:

Am salvat cea mai veche pictură mănăstirească din țară, cea de la Mănăstirea Colț, situată la poalele Retezatului, lângă Râul de Mori. Mănăstirea – una din cele mai vechi din Europa, a aparținut familiei de voievozi locali Cânde, nume

maghiarizat apoi artificial în «Kendeffy»». Tot acolo se află și castelul familiei Cârde, ce i-a servit drept model lui Jules Verne atunci când a scris opera sa, Castelul din Carpați. Castelul datează din 1280, cu opt ani înaintea fondării Confederației elvețiene. (Ghinea 2006, 13).

Această lucrare a fost apreciată de Viorel Țigu ca fiind cea mai dificilă din toate cele executate de el, printre care se mai numără și Catedrala Ortodoxă din Timișoara. Referitor la aceste lucrări, Viorel Țigu avea să afirme:

În 1986, la Catedrala din Timișoara, când ploua, pur și simplu, înăuntru și a fost distrus pronaosul, atunci am refăcut și marmura artificială a maestrului pietrar german Roth, cel care a realizat marmura falsă și la biserica din Lugoj. La Sacu am scos de sub tencuială pictura veche de la 1808, am lucrat la Mănăstirea Slatina-Timiș și la pictura lui Corneliu Baba de la Oțelu Roșu. (Ghinea 2006, 13).

A predat cursul de „Artă creștină” la Facultatea de Teologie din cadrul Universității „Aurel Vlaicu” din Arad (Arhiva personală a restauratorului Viorel Țigu, fond *Documente – Adeverință nr. 2412 privind activitatea didactică desfășurată la Facultatea de Teologie – Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad*, semnată de rectorul Universității – prof. univ. dr. Gheorghe Păcurariu, 13 decembrie 1994). O mare parte din activitatea sa s-a concentrat pe cercetarea domeniului artei religioase ortodoxe, tratând în special arta secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea.

A colaborat decenii întregi cu Mitropolitul Nicolae Corneanu, iar în perioada întronizării acestuia a restaurat mai multe biserici considerate monumente de artă de pe raza Mitropoliei Banatului. A fost implicat în proiectul Mitropoliei Banatului de înființare al Muzeului de Artă Veche, având calitatea de muzeograf principal al Centrului eparhial (Arhiva personală a restauratorului Viorel Țigu, fond *Documente – Informarea nr. 5683-D/16.10.1978 a Consiliului Arhiepiscopesc – Serviciul Bisericesc privind încetarea activității de muzeograf al Centrului eparhial*, semnată de episcop vicar Timotei Lugojanul), reușind chiar să-l introducă, în perioada comunistă, în circuitul național și internațional. A fost un apropiat al Înalț Preasfințitului Părinte Episcop al Aradului, Ienopolei, Hălmagiului și Hunedoarei, Timotei Sevcicu.

Viorel Țigu nu s-a împiedicat de restricțiile impuse de regimul comunist, în acest sens avea să afirme: „Chiar și în perioada comunistă am căutat să fac ce vreau eu, cum știu mai bine”. A fost conștient că, pentru a reuși, trebuie să parcurgă un drum anevoios, cu multe obstacole. „Relația cultură-politic este și a fost mereu în favoarea politicului”, a declarat Viorel Țigu, aceasta fiind convingerea de la care a pornit, în funcție de care și-a gândit demersurile și de care a ținut cont. Printr-o pregătire temeinică a contribuit la salvarea unor picturi vechi valoroase din punct de vedere artistic și istoric.

În anii 1970, Viorel Țigu a restaurat pictura de la Mănăstirea Săraca, descoperind prima pictură a monumentului istoric. În anii de formare profesională i-a avut profesori pe Ștefan Pascu, Virgil Vătășianu și marele bizantinolog I. D. Ștefănescu.

Printre personalitățile cunoscute de Viorel Țigu se mai numără: Nicolae Sabău, Constantin Daicoviciu, Hadrian Daicoviciu, Pompiliu Teodor și alții. Datorită dăruirii și interesului acordat studierii artei și valorificării patrimoniului religios, Viorel Țigu a câștigat sprijinul și mai ales respectul unor specialiști în acest domeniu (Arhiva personală a restauratorului Viorel Țigu, fond *Documente – Scrisori și recomandări*, 1960-1980).

A fost pe Muntele Athos, unde s-a perfecționat în tainele picturii bizantine ortodoxe. Întors în România, a îmbinat tehnica picturii de pe Athos cu tradiționalismul românesc. A lucrat împreună cu o echipă de restauratori din Arad la restaurarea picturii Bisericii „Adormirea Maicii Domnului” din Lugoj, executată în anii 1943-1944 de pictorul bisericesc Anastase Demian, peste 1700 metri pătrați (Obeadă 2014).

Viorel Țigu a afirmat despre biserica din Lugoj:

[...] aici aveți un unicat al Ortodoxiei românești, de o valoare excepțională. Primul pictor al bisericii a fost la 1764 aromânul Ștefan Tenețchi, cunoscut sub numele de Zugravul Ștefan, care a pictat și la Arad și Blaj. A fost om de vază, senator la Viena și un artist atât de apreciat, încât a fost chemat în Rusia să facă portretul Țarului Petru. Iconostasul și ușile împărătești au fost pictate de Pavel Giurcovici, «Bunavestire» de epitropul Nicolae Popescu, unul din cei mai mari artiști ai Banatului secolului al XIX-lea, iar Aurel Ciupe este autorul picturii din strane, al icoanelor împărătești și prăznicare. Printre pictori se numără Lazăr Gherdanovici și mulți alții, ultima pictură, în stil neobizantin, aparținând lui Anastase Demian (1943-1944). (Ghinea 2006, 12-13).

Încă din anii 1960 Viorel Țigu se regăsește în documentele de arhivă privind diverse implicații în demersurile de pictare sau recepționare a unor lucrări executate în acest sens. De exemplu, la Pogănești – filia parohiei Bârna, protopopiatul Făget, județul Timiș, biserica cu hramul „Nașterea Maicii Domnului”, zidită din cărămidă în anul 1884, în stil baroc, din daniile credincioșilor, la care s-a adăugat și aceea de 500 de florini de la proprietarul Ioan Ioanovici, pictura ce i s-a făcut în 1901 de către pictorul Ioan Bagiu din Lugojel a fost reînnoită în tempera, în 1960-1961, prin pictorii Iulian Toader și Viorel Țigu, ambii din Arad (Petreună 1980, 559).

Pentru anul 1962 se menționează că Viorel Țigu din Covăsânț și Liviu Tulcan din Cladova, raionul Arad, la 6 mai 1962 au făcut recepția restaurării picturii bisericii din Moldova Nouă (AMB 1965, fond *Picturi bisericești*, dosar nr. 85).

La Sacu, protopopiatul Caransebeș, județul Caraș-Severin, biserica cu hramul „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril”, Viorel Țigu a spălat pictura în anul 1971 (Petreună 1980, 609). Biserica din Deliblata, Banatul Sârbesc, în Serbia, în anii 1979-1982, a fost renovată și pictată de pictori din România, printre care s-a numărat și pictorul Viorel Țigu. Bisericii cu hramul „Sfântul Ilie” din Timișoara II Fabric i-a restaurat pictura. Binecuvântarea acestei noi picturi s-a făcut la 6 februarie 1983. Pictura veche a bisericii i-a aparținut lui Ioan Zaicu și lui Ioachim Miloia. Lucrările de

restaurare au fost realizate de un colectiv de specialiști condus de Irina Ignat. Partea decorativă a fost executată de Viorel Țigu (Mitropolia Banatului 1983, 371).

Lucrări executate de Viorel Țigu în anii 1960

În vederea completării dosarului de la Comisia de Pictură Bisericească și a obținerii unui calificativ superior, Viorel Țigu s-a adresat oficiilor parohiale la care a executat lucrări de pictură bisericească, pentru a i se elibera o adeverință din care să reiasă că a întreprins astfel de lucrări.

În anul 1964, Viorel Țigu, în calitate de pictor ajutor, domiciliat în orașul Oțelul Roșu, raionul Caransebeș, a executat lucrări de pictură și zugrăveli la biserica parohială din Gherteniș, după cum reiese dintr-o adeverință eliberată în 26 mai 1966 de Oficiul parohial Gherteniș, la cererea sa, pentru completarea dosarului pe care urma să-l prezinte Comisiei de Pictură Bisericească.

O altă adeverință din aceeași zi, redactată de Oficiul parohial ortodox român Timișoara-Fabric, menționa că pictorul bisericesc Țigu Gheorghe Viorel a executat lucrări de zugrăveală și a spălat pictura de la biserica parohială din Timișoara-Fabric în anul 1964.

Viorel Țigu a lucrat și la parohia din Moldova Nouă, așa cum rezultă din adeverința cu data 26 mai 1966, semnată de preotul paroh din Moldova Nouă, Ilie Crivacucea. În anul 1962, împreună cu pictorul profesor Iulian Toader din Arad, Țigu a executat lucrări de pictură și zugrăveală la respectiva biserică parohială.

Oficiul parohial ortodox român din Utvin, raionul Timișoara, prin adeverința din 26 mai 1966, confirma că, în anul 1964, pictorul Viorel Țigu a executat lucrări de pictură și zugrăveli la biserica parohială din satul respectiv.

Tot dintr-o adeverință din 26 mai 1966 aflăm că Viorel Țigu, împreună cu pictorul profesor Iulian Toader din Arad, a executat în anul 1963 lucrări de pictură și zugrăveală la biserica parohială din Jebel.

Pictorul Viorel Țigu s-a adresat Mitropolitului Banatului printr-o informare din mai 1966, menționând că, împreună cu pictorul prof. Iulian Toader din Arad, a executat lucrări de pictură la biserica din parohia Dud în 1962 și la biserica din parohia Moroda în 1963, ambele lăcașuri aparținând de protopopiatul Ineu. Viorel Țigu solicita Mitropoliei Banatului să-i elibereze adeverințe pentru completarea dosarului personal (AMB 1966, fond *Picturi bisericești*, dosar nr. E 86).

Printre lucrările de restaurare executate de Viorel Țigu se numără: Grădiște – 1986, la Catedrala Ortodoxă Română din Arad – centru – 1990-1991, la Vladimirescu, 1991-1992; la Beliu, protopopiatul Ineu, 1995-1996 și multe altele (Arhiva personală a pictorului Corneliu Artimon, fond *Documente – Adresa către Comisia de Pictură Bisericească*, Arad, 9 ianuarie 2008).

**Extrase din interviuri realizate cu restauratorul dr. Viorel Țigu,
30.11.2018 și 03.06.2019**

Ce puteți să îmi povestiți despre debutul dumneavoastră în domeniul artei religioase? Ce vă amintiți despre Școala de Pictură Bisericească?

La Școala de Pictură Bisericească l-am avut ca profesor pe I. D. Ștefănescu. Cursurile se desfășurau 6-12 luni. După 6 luni am dat examen la sediul Comisiei Picturii Bisericești de pe strada Antim. Am obținut autorizația de pictor pentru categoria a II-a. A venit ziua examenului la Școala de Pictură Bisericească din București, din cadrul Patriarhiei, de pe Strada Antim. Noaptea am lucrat în sala Sinodului, îmi amintesc că a venit Paisie și ne-a adus cafea. Lucram cu orele.

Dimineața am tras un subiect de care nu am auzit, prorocul care-l muștra pe David, îmi scapă numele acum, dar îmi amintesc eu. M-am tot gândit, asta îmi lipsea, nu văzusem vreodată scena. Până la urmă mi-am imaginat și ce credeți că mi-a trăsnet în cap? Am decis să fac un jilț, parcă sculptat cu briceagul cu motive românești, și un covor oltenesc, extraordinar a ieșit. A rămas comisia impresionată, nu se așteptau. Covorul oltenesc până la jilțul cu ornamente românești pe care stătea David, Nathan, acesta era prorocul trimis de Dumnezeu să îl muștre pe David, nici nu auzisem până atunci, era prima oară când auzeam de „Nathan muștră pe David”. Lucrarea a fost plăcută de comisie, au spus: „Viorele, ai primit autorizația!”

Puteai să ai toate facultățile pământului, și Institutul de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu”, că îți dădeau categoria a III-a, nu eram convins că vreau să o folosesc, dar era important pentru mine să obțin acea autorizație.

Mi-ați povestit într-o conversație anterioară că la București, când ați urmat cursurile Comisiei de Pictură Bisericească, l-ați cunoscut pe I. D. Ștefănescu.

Da, el ne preda istoria artelor. Venise după o perioadă foarte grea, și el trecuse prin multe. Eu am avut noroc imens, pentru că am prins în viața mea două dintre elitele României la nivel european: I. D. Ștefănescu și Virgil Vătășianu. Aceștia au fost completați de suita colosală, de perioada de aur a Facultății de Istorie din Cluj. Cu Ioan I. Russu, cu Camil Mureșanu, era căsătorit cu o doamnă din Timișoara, cu Ștefan Pascu, cu Teodor Pompiliu, cu Iosif Kovács, cu Sabin Belu. Erau nume de te crucești, care erau cunoscuți toți la nivel internațional. Toți cu doctorate. La Nicolae Neaga, la Sibiu, la profesorul de Vechiul Testament și limba ebraică, el avea doctoratul în limbi semite la Oxford. Veneau rabini din țară să le traducă Tora, ei nu știau. Așa a fost și la Cluj, și la Sibiu, a existat o suită de oameni excepționali. De la I. I. Russu am primit și scrisori, în care îmi spunea „Dragă prietene”, era o adevărată somitate. Acesta era citat de Mircea Eliade tot la a doua pagină. Am avut o relație bună și cu Vătășianu, Pascu, de Pompiliu nici nu mai vorbesc, o seamă de oameni. Așa a fost și I. D. Ștefănescu. A contat foarte mult că am fost teolog. Am reușit să iau nota maximă la el. Era nemaipomenit. Timotei mă ruga să îl duc la el la cursuri, acesta era la *magisterium la București*, studiile de masterat de astăzi.

Revin la Comisia de Pictură Bisericească, pentru că îmi dau seama că, după ce ați absolvit cursurile de pictură bisericească organizate de aceasta, ați devenit

specialist în domeniul picturii bisericești, dobândind cunoștințe temeinice. Cum s-a desfășurat activitatea? Cât de mult erați pus să lucrați practic, să vă formați mâna?

Mult, câte 8 ore pe zi lucram desen. Erau zile în care mergeam cu I. D. Ștefănescu la câte o lucrare de excepție și ne demonstra unitatea lucrării, ne demonstra compoziția încheșată, culoarea, cât de elegant era pusă, ce paletă frumoasă, de fapt, ce învățam la istoria artelor se demonstra direct pe perete, acolo. Iar desen zilnic trebuia să lucrăm. Lucram pe perete, picturi mari. Acolo unde nu era pictura, eram puși să lucrăm. Profesorul coordona activitatea în permanență. Tot timpul venea Dimitriu Nicolaide și îți arăta. Venea cu altă culoare pe lângă carbunele tău și îți demonstra unde-i greșeala. Nu îți spunea doar că greșești, îți arăta unde și cum trebuie să procedezi pe viitor pentru a evita. Asta era esența, te învăța! La Comisia de Pictură Bisericească învățai să te folosești de bagajul teoretic, care, aplicat în practică, devenea cu adevărat prețios. Făceam desen proiectiv, metodologie și teologie, aproape dogmatică. Discutam fiecare subiect, cum trebuie reprezentat, dacă îți era solicitat, ce trebuie să reprezinti. Nu făceam tot subiectul, ci doar anumite părți, care reprezentau, de fapt, esența. Și ajungeam de la complex la detalii, la redarea unor picturi conform canoanelor bisericești. Ne ghidam după Erminie. Existau mai multe variante, eu mă ghidam după Erminia lui Miron Cristea, prima erminie românească.

Am citit în documentele de arhivă că exista un concurs sau o licitație pentru executarea unei lucrări de pictură bisericească dintr-o parohie. Știu că pictorii autorizați pentru categoria în care se încadra parohia respectivă depuneau un proiect sau trebuiau să participe la o licitație. Ce puteți să-mi spuneți despre acest aspect?

La o lucrare mare de oraș trebuia să fie concurs cu proiect. La altele, în general la parohiile din comune sau sate, nu se făcea decât licitație, uneori nici aceasta. De cele mai multe ori se făcea licitație doar formal. Se întâmpla ca preotul să cheme un anumit pictor, care era angajat în alte lucrări de pictură bisericească și nu mai putea veni. Atunci preotul angaja lucrarea pictorilor sau zugravilor liberi, unii fără prea multă experiență. S-au distrus biserici din cauza asta, multe biserici, de asta îmi tot băteam eu gura. Erau și preoți care veneau și ziceau, fără nicio jenă, prețul lucrării, completând și partea ce le revenea lor dacă îți acordau lucrarea. Exact ce v-am spus, au existat afaceri, acestea se făceau și în pictarea lăcașurilor, dar și cu restaurarea. Așa se făcea și la Arad, dar și în toate părțile. Așa a mers și probabil încă așa se procedează. Erau afacerile preotului cu un pictor, se aranja direct, nu conta că pictorul nu avea studii, important era că lua și preotul bani. Atunci ne mirăm că nu iese cum trebuie.

Eu am înțeles că, dacă lăcașul de cult aparține arhitecturii baroce, ca pictor ești obligat să vii cu o pictură neobizantină mai moale, mai elegantă, mai deschisă pentru om. Dacă biserica este mai veche, construită în stil romanic, păi atunci trebuie să vii cu stilul romanic care a fost atunci. Nu trebuie să îți fie rușine dacă arhitectura e romanică. La gotic la fel. Or, la noi nu, la noi mulți au făcut după cum au voit, nu au respectat aceste norme obligatorii. Au îmbinat haotic stilurile. De exemplu, nu este stil bizantin ce se face în Vechiul Regat. Nici vorbă. Stilul bizantin plăcut vă zic eu unde se întâlnește, la Bolnița Coziei și Cozia. Triconcul de la aceste lăcașuri de cult face ca

bizantinul de aici să fie plăcut, totul se îmbină armonios, se potrivește, este exact pentru locul acela de triconc, plan arhitectural răspândit în tradiția bizantină. Ei, Valea Oltului este o altă poveste!

În Banat lucrurile stau diferit față de Vechiul Regat, aici s-a resimțit puternic influența occidentală, atât arhitectural, cât și pictural.

În Banat arhitectura religioasă, în genere, aparținea stilului baroc, prin urmare pictura trebuia să fie adaptată la acest stil, să rezoneze împreună. Pictura pur bizantină nu se îmbina foarte bine cu bisericile baroce bănățene. Acest aspect a fost sesizat și de alți artiști bănățeni și exploatat puternic.

De exemplu, la Lugoj, Catedrala cu 2 turnuri este singura biserică ortodoxă din lume făcută în stilul baroc imperial al lui Johann *Fischer* von Erlach de la Viena. Același stil, ca Domul Catolic la Timișoara. La Lugoj, este cu totul altceva acolo. Acolo faci ce a făcut Demian. Consider că Demian a făcut la Lugoj cea mai frumoasă lucrare a lui. Aceasta și cred că și Sighișoara. Îmi pare rău că nu m-am dus la Sighișoara. Demian a mai pictat la Cluj-Napoca, la Arad și la Târgu Mureș, precum și alte biserici din țară.

Un alt pictor mare care a lucrat la multe biserici este maestrul Aurel Ciupe, fostul rector de la Institutul de Arte Plastice „Ion Andreescu” din Cluj-Napoca. Ciupe a pictat chiar și la Lugoj, el a fost din Lugoj. Aici a pictat iconostasul. Am dat, când am fost acolo, în dosarul Catedralei, de o scrisoare a lui Ciupe, care spunea că „dacă vreți să restaurați vreodată, să îl căutați pe Țigu”.

Eu i-am picat cu tronc maestrului Aurel Ciupe. A fost foarte bun și Ciupe. Toată școala asta veche clasică a fost nemaipomenită. După mine cea mai grozavă rămâne pictura pe perete după Rembrandt, v-am spus de biserică dintr-o comună de la granița cu Ungaria, pictura lui Zaicu. Au făcut studii pe perete, e pictura după Rembrandt a lui Ioan Zaicu. E colosală.

Prima dată când am văzut pictura respectivă, îmi era cunoscută compoziția, nu știam de unde să o iau, după care mi-am zis: Stai, asta este pictură după Rembrandt! Ce frumos a construit scena pe perete! Extraordinar, și aceea trebuia văzută. Îmi pare rău că n-am poze, că am plecat și l-am lăsat pe preot și ulterior a lucrat Ana despre care v-am spus. Am lucrat cu Tulcan, acesta a fost părinte pictor. Era teolog și a făcut la București cursul de Pictură Bisericească. Bun pictor era, și băiatul lui era un grafician bun la Timișoara. Într-o zi am primit telefon de la maestrul Demian și mi-a spus „Haideți, domnule Țigu, la Sibiu să lucrați cu mine!”. Eu știam că la Sibiu mai trebuia completat și că nu se prea potrivea lucrarea de neobizantin a lui Anastase Demian și bizantinul acela nemțesc care l-au făcut bucureștenii. Și am zis: „Maestre, îmi pare rău, mă onorează, dar eu mă duc să îl ajut pe domnul profesor Toader, pentru că acesta a fost primul meu maestru în restaurare”. Și m-am dus cu Toader. Toamna, Toader a și murit. Am respectat bunul simț pe care l-am întâlnit la Toader și tot ce a făcut el pentru mine. El mi-a fost și profesor la liceu în Arad, Liceul „Moise Nicoară”. Atunci am venit prima dată în Arad, în anul 1944, am stat la bunicii după tată.

Credeți că există diferențe sesizabile între felul în care s-a făcut instruirea și formarea artiștilor din domeniul artei religioase în perioada comunistă față de perioada post-decembristă? Care credeți că este diferența majoră între cele două perioade din punctul de vedere al pregătirii profesionale a artiștilor?

Mai bună a fost înainte, îmi pare rău să spun asta, dar aceasta este părerea mea. Am să argumentez, eu știu ce s-a făcut după căderea comunismului și știu foarte bine ce s-a făcut și înainte. Pot să afirm că înainte, în anii comunismului și mai ales înaintea instaurării acestui regim, s-a făcut școală temeinică. S-a făcut ca la carte. Cei care au studiat arta au lucrat după celebre ecorșee, în frunte cu Brâncuși și alții ca el. Cunoșteam o anatomie artistică, deoarece studiam această materie cu doctori. Mă uitam și la Cluj-Napoca, avea Vătășianu o suită de somități acolo, cu care lucra. Una era Viorica Marica din Arad, conferențiera lui, era foarte bună. Mi-a făcut cadou cartea ei, *Clasicismul francez în pictură*, cu dedicație. De exemplu, ca o glumă, când îl tot contraziceam pe Vătășianu, îmi zâmbea din spatele lui. Mi-a spus că am fost singurul care l-a contrazis vreodată pe Vătășianu. Eu consider că nu l-am contrazis, îmi susțineam punctul de vedere, că nu s-a potrivit cu al lui, este o altă poveste. Așa credeam la acel moment, nu am făcut-o de dragul de a mă contrazice cu Vătășianu. Vătășianu a fost un om deosebit, la fel a fost și I. D. Ștefănescu. Erau impecabili, cu bun simț, adevărați domni, aveau întotdeauna ținută elegantă, mereu „la patru ace”, costum, cravată, cămașă, foarte eleganți, vorbeau frumos. Întotdeauna îți recomandau bibliografia la sfârșitul cursului, ziceau: „Care știți engleză, vă dau și în engleză, care știți germană, vă dau și în germană”, așa făceau toți. S-a învățat enorm de mult de la oamenii aceștia. Te minunai câte puteai auzi și învăța de la ei, pentru că vorbeau cu pasiune. Știți, Vătășianu a venit în țară, deoarece l-a adus Constantin Daicoviciu. Ei au fost cumnați, era căsătorit cu sora lui Daicoviciu. După ce l-a adus în țară, că Vătășianu a lucrat la Școala Română din Roma, aproximativ 20 de ani a lucrat în Italia, revenit în țară, a devenit profesor titular la catedra de Istoria Artei a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, doar aici era Facultate de Istoria Artei, la București exista Critică de Artă.

Trebuie să spun, este o diferență mare între ce a fost și ce este legat de cultură. Eu am lucrat și la Muzeul Banatului, la Secția de artă, mi-a trecut prin mână colecția de icoane vechi, eu le-am făcut de două ori depozitul. Era Marius Moga director.

Vă rog să vă gândiți la un nume de pictor bisericesc care încă execută lucrări și îi apreciați activitatea desfășurată.

Referitor la artiștii bisericești, mi-a fost dat să cunosc oameni de excepție. Îmi amintesc acum de familia Bădilă, care a pictat mult și continuă să picteze. Pentru mine Ion Bădilă este un pictor foarte bun, unul dintre cei mai buni din țară. Familia Bădilă a lucrat foarte bine, au picturi de calitate.

La câteva luni după realizarea interviului, la 5 septembrie 2019, istoricul de artă și pictorul restaurator autorizat, prof. dr. Viorel Gheorghe Țigu a trecut, din păcate, la cele veșnice, nemaî reușind să ducă la bun sfârșit proiecte dragi sufletului său.

Referințe bibliografice

Fonduri arhivistice

Arhiva Mitropoliei Banatului. 1965-1966, fond *Picturi bisericești*.

Arhiva personală a pictorului Corneliu Artimon. 2008. fond *Documente*.

Arhiva personală a restauratorului Viorel Țigu. 1965-1979, 1982, 1984, 1989, 1994-1995. fond *Documente*.

Manuscrise

Petreuță, Ioan. 1980. *Monumente istorico-bisericești din Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului*, manuscris dactilografiat păstrat în Arhiva Mitropoliei Banatului.

Articole

Ghinea, Cristian. 21-27 septembrie 2006. *Viorel Țigu, pictor la Muntele Athos, restaurator la Lugoj*, în „Redeșteptarea”, anul XVI, nr. 797. Lugoj.

Obeadă, Cristian. 6 octombrie 2014. *Anastase Demian, pictorul Bisericii cu două turnuri*, sursă online <http://redeșteptarea.ro/anastase-demian-pictorul-bisericii-cu-doua-turnuri/>, ultima accesare la 14 octombrie 2019.

Negrilă, Iulian (coord.). 2009. *Dicționarul scriitorilor arădeni sec. XIX-XX*. Arad: Editura „Vasile Goldiș” University Press.

Țigu, Viorel. 1969. *Tradiție și artă bisericească în Banat*, în „Mitropolia Banatului”, Editura Mitropoliei Banatului, anul XIX, nr. 7-9, Timișoara. Timișoara: Editura Mitropolia Banatului.

Țigu, Viorel. 1973. *Considerații asupra respectării tradiției în arta bisericească*, în „Mitropolia Banatului”, anul XXIII, nr. 10-12. Timișoara: Editura Mitropolia Banatului.

***. 1983. *Binecuvântări de biserici*, în „Mitropolia Banatului”, anul XXXIII, nr. 5-6. Timișoara: Editura Mitropolia Banatului.